

L'Associació de Familiars de Malalts Mentals d'Alacant protesta, el gener passat, pels impagaments de la Generalitat.

Malalts de crisi

Al País Valencià, els malalts mentals han comptat tradicionalment amb una xarxa d'atenció i suport insuficient. Ara, la crisi, les retallades en serveis socials i els impagaments agreugen la situació d'un col·lectiu ja, per ell mateix, bastant vulnerable.

A 18 anys els metges van comunicar a Josep que patia episodis paranoics. Al principi, Josep pensava que no se'n sortiria, que estava condemnat a una vida de reclusió, al marge de família i amistats. Però a poc a poc el tractament farmacològic i les sessions de teràpia en un centre d'atenció a malalts mentals van fer efecte. També hi han contribuït les seues estades espo-

ràdiques en un centre privat de Castelló amb molt bona fama que van trobar per Internet. Els episodis de paranoia ja no són tan agressius com abans i, quan li arriben, sap gestionar-los. Fa quatre anys, i gràcies a la intervenció d'una treballadora social, va aconseguir col·locar-se en una empresa de missatgeria.

De fa un any i mig, però, les coses s'han complicat. La firma on treballava

ha deixat de rebre la subvenció que abans donava l'administració a empreses que contribuïen a la integració dels malalts mentals, i així doncs l'han acomiadat. Les visites quinzenals al centre d'atenció, on feia teràpia, han esdevingut mensuals perquè l'administració fa un any que no paga la subvenció i han hagut d'escurçar els serveis. A més, ja sap que aquest estiu no podrà anar al centre privat. Son pare es va quedar sense treball fa un any i mig i l'economia familiar se n'ha ressentit.

Josep no existeix, però la història s'aproxima molt a la de les milers de persones amb malalties mentals lleus o greus que hi ha a casa nostra. L'Organització Mundial de la Salut calcula que el 25% de la població mundial desenvoluparà un trastorn mental o conductual al llarg de la seua vida. A Europa i al nostre país aquest col·lectiu i els professionals que els atenen fa dècades que lluiten contra l'estigmatització i la discriminació. Tot i que l'etiqueta de "bojos" i el record dels manicomis encara pesa, en les quatre últimes dècades

A més crisi, més suïcidis?

Durant 2013, 11 persones s'han suïcidat perquè anaven a ser desnonades, segons la #15MPedia. Està provocant la crisi un augment de casos en què les persones decideixen posar fi a la seua vida? Els experts, recolzant-se en les estadístiques, ho neguen. "El nombre de suïcidis s'ha mantingut estable", explicava recentment en una conferència a València el psiquiatre Manuel Gómez-Beneyto. Segons aquest professional, "la crisi ha agreujat els trastorns mentals ja existents", però, d'acord amb l'experiència de crisis anteriors, és a llarg termini quan començaran a notar-se els efectes de la crisi sobre la salut mental. Els homes casats, amb treballs manuals i els immigrants sense suport social són els candidats a patir-ne les conseqüències més greus.

En aquest sentit, Gómez-Beneyto, que és coordinador científic de l'Estratègia Nacional de Salut Mental i arrossega quasi cinquanta anys de carrera, considera que hi ha una relació directa entre pobresa i deteriorament de la salut mental. "Com més pobre, més possibilitat de patir trastorns", diu. La correlació no és gratuïta, sinó que es fonamenta en l'existència d'un "sistema neoliberal que, a través del mercat, facilita les desigualtats", que alhora porten a l'empobriment i a l'estigmatització. I "l'exclusió –diu– facilita l'aparició de trastorns".

Un estudi recent de l'Associació Espanyola de Neuropsiquiatria (AEN) signat per una trentena de professionals detectava "un augment de les atencions específiques" derivades de la situació econòmica, patologies com ara "episodis de depressió, ràbia, tristesa, dependència de fàrmacs o alcohol, i la caiguda de l'estat d'ànim". Respecte a això, l'informe criticava que "els poders públics no estiguen prenent mesures preventives" per a afrontar aquesta situació.

s'ha avançat en la comprensió social cap a ells i en la seua integració dins la societat. La dotació de recursos econòmics, la creació d'infraestructures i, sobretot, el canvi de paradigma mèdic n'han estat condicions indispensables.

Tanmateix, la crisi està passant factura a aquest col·lectiu. D'una banda, perquè la inestabilitat familiar, econòmica i laboral tendeix a agreujar la situació de persones amb malalties mentals lleus; de l'altra, perquè les retallades en serveis socials malmeten les infraestructures materials i els equips humans –ja bastant escassos– que fins ara es destinaven a atendre'ls. "Les persones amb malalties mentals són les més vulnerables entre els vulnerables –apunta Mikel Munárriz, que ha estat vice-president de l'Associació Espanyola de Neuropsiquiatria–. Interrompre els seus tractaments significa un retrocés". Subvencions que desapareixen, incentius a la contractació que s'efumen, tancament de centres d'atenció, ajudes de l'administració que no arriben, falta de reposició de personal... conformen un còctel explosiu que els malalts mentals s'han d'empassar.

Alfonso Rodríguez Hurtado sap perfectament quins estralls està deixant el daltabaix econòmic entre els malalts mentals. Al seu fill, que aleshores estudiava segon de filosofia, li van diagnosticar un trastorn esquizoafectiu de la personalitat l'any 2006. Des d'aleshores, Rodríguez Hurtado ha estat involucrat en l'associació d'Alacant de suport a aquest col·lectiu. Ara fa dos anys, coincidint amb la seua jubilació, es va convertir en president de la Federació Valenciana d'Associacions de Familiars i Malalts Mentals (Fefaes). La seua presidència ha coincidit amb el moment més convuls en la història de l'entitat. Ha perdut el compte de les voltes que han hagut d'organitzar concentracions de protesta. En l'associació de la qual ell prové, la d'Alacant, l'any passat els 34 treballadors de plantilla van estar cinc mesos sense cobrar per culpa dels impagaments de l'administració. A poc a poc han eliminat tallers que, com ara el d'inserció laboral, contribuïen al benestar dels seus usuaris. "Treballar a base de subvencions ens deixa en una situació molt precària perquè sempre estem a la mercè de la discrecionalitat de l'administració. L'any passat el cen-

La referència catòlica

És un edifici nou de trinca, d'aspecte modern alhora que funcional. A la meitat de l'avinguda del General Avilés de València s'alça el que havia de ser un dels equipaments capdavanters en el tractament de salut mental al País Valencià. El Centre de Referència Estatal (CRE) per a l'atenció sòcio-sanitària a persones amb trastorn mental greu està acabat des de l'any 2010, però les seues portes romanen, al cap de tres anys, tancades amb pany i clau, per a desesperació de professionals, malalts i familiars.

El CRE –una iniciativa de l'Imserso– estava cridat a especialitzar-se en "la investigació, l'estudi, el coneixement dels millors sistemes d'atenció social i sanitària" a malalts mentals, alhora que a oferir "assistència personalitzada, serveis de rehabilitació psico-social i laboral, i serveis de su-

tre en què participa el meu fill va patir endarreriments que sumaven mig milió d'euros", explica. Alguns centres, com el d'Alcoi, han hagut de tancar per la pressió de l'administració. Sense centres on acudir, moltes famílies es veuen desbordades, fins al punt que els casos de famílies que acaben cedint la tutela a l'administració s'han multiplicat en els dos últims anys.

Ploure sobre mullat. I és que si bé la crisi arrasa a tot arreu, el cas valencià és especialment delicat. Perquè, com explica Mikel Munárriz, el País Valencià "porta vint anys de retard" en matèria d'atenció als malalts mentals.

Rodríguez Hurtado (Fefaes): "Els malalts mentals són els grans oblidats"

port a les famílies dels afectats”. L’any 2010, l’Imserso i la Universitat de València (UV) van signar un conveni de col·laboració per dotar de continguts i professionals aquest CRE. L’acord s’emmarcava en el projecte de Campus de l’Excel·lència Internacional que la UV va presentar en col·laboració amb la Universitat Politècnica de València. En principi, s’havia previst que el CRE tinguera places per a 20 o 25 malalts i comportara la creació de 35 places per a investigadors.

Tanmateix, alguns rumors han fet saltar totes les alarmes. Segons l’Associació per a la Salut Integral del Malalt Mental (Asiem), el Ministeri de Sanitat té intenció de cedir a la Universitat Catòlica de València i a una altra entitat de dret privat l’obertura del Centre de Referència Estatal. “L’administració s’està saltant el conveni amb la universitat per beneficiar una volta més la iniciativa privada”, es lamenta Gonzalo Nieto, d’Asiem, qui recorda que “mentre la UV té un recorregut contrastat en aquesta matèria, en la Universitat Catòlica ni tan sols no han eixit els primers

El Centre de Referència Estatal per a persones amb trastorn mental.

estudiants de grau de psiquiatria. És que el CRE es convertirà en el centre de pràctiques dels MIR de la Catòlica?”. Aquest setmanari s’ha posat en contacte amb l’Imserso per esclarir els rumors a propòsit de la cessió a la Universitat Catòlica, però no ha obtingut resposta.

Des d’Asiem consideren que la possible cessió a la iniciativa privada s’ha fet d’esquena als col·lectius de professionals, afectats i familiars que fins ara s’hi havien involucrat i significa “menysprear el capital d’experiència i coneixement del sistema públic”.

“Comptem –explica Munárriz– amb menys recursos [personal, infraestructures...] per habitant que la mitjana; i els que hi ha estan desigualment distribuïts; els equips mèdics no estan complets i això genera desequilibris i impedeix fer un seguiment integral del malalt; i hi ha molts dèficits en l’atenció a la salut mental infantil i en l’adolescència, que són les etapes on s’han de començar a treballar aquestes problemàtiques”. A tot això s’ha de sumar que al País Valencià l’atenció a aquest col·lectiu és compartida entre les conselleries de Salut i de Benestar social. La primera atén el malalt mental en primera instància però és la segona la que s’encarrega del seguiment, de manera que no hi ha una continuïtat entre totes dues fases, i això “no té gens de lògica mèdica”, es lamenta Munárriz.

La manca de recursos suficients provoca que predomine un model d’atenció que prioritza la reclusió del malalt en lloc de la seua recuperació i inserció social. “S’hauria d’intentar que el malalt

tinguera una vida plena, amb drets, com passa amb la resta de discapacitats”, es plany Munárriz. Rodríguez Hurtado opina que “els malalts mentals són els grans oblidats de la sanitat pública”.

Davant la inacció de l’administració, han hagut de ser els familiars de malalts i els professionals els qui a poc a poc, comarca a comarca, han hagut de confeccionar una xarxa de centres per atendre les persones amb trastorns. La Feafes, que presideix Rodríguez Hurtado, aplega 27 entitats. Alguns associats tenen centres de dia; d’altres, tallers d’inserció laboral, de suport a la família, de prevenció... La Generalitat Valenciana es limita a donar-los subvencions i ajudes. “Fem les funcions que normalment hauria de fer la sanitat pública”, diu Rodríguez Hurtado, qui es queixa de la fragilitat econòmica d’unes entitats que depenen en última instància d’unes injeccions econòmiques que, darrerament, els han dut “a viure sobre el tall de la navalla”. “A això cal sumar que l’obra social de les caixes, que abans ens ajudava, ha desaparegut”, afegeix.

Les tisorades també afecten més directament els usuaris. D’una banda, perquè el mes de gener passat la Generalitat va retallar d’un 10% les subvencions a les entitats i ara seran els usuaris els qui hauran de cobrir aquest cost. D’una altra banda, perquè són un col·lectiu especialment perjudicat pel copagament farmacèutic. “Haver de pagar medicacions que normalment són molt cares desincentiva els malalts –explica–. I això és greu, perquè *per se* el malalt mental té tendència a abandonar la medicació a causa dels efectes secundaris. I deixar el tractament provoca recaigudes i deterioraments que en molts casos acaben motivant l’ingrés hospitalari, la qual cosa és, al remat, molt més cara”. I conclou: “La nostra situació és més delicada que mai. La manca de recursos té com a conseqüència que no donem l’abast i hi ha usuaris que no reben atenció. Estem vivint una autèntica involució”.

Violeta Tena